

УДК 070 (09) : 329.733

ВІД УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕЇ – ДО УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

КОБИНЕЦЬ Алла,

канд. філол. наук, доц.,

Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, вул. Мельникова, 36/1, Київ, Україна, e-mail: ravlik5@ukr.net

Навряд чи хто з читачів періодики задуметься над тим, скільки праці потребує друковане газетне слово і скільки поколінь газетярів поклали на його вістар свої талант, енергію творчості та силу духу. Журналісти минулих століть, чия діяльність можна вважати громадянським подвигом, наближали до нас нинішню незалежність і свободу слова, а також творили періодику, що фактично заклала підмурівок національної преси. Насамперед, це газети «Рада» (1905–1914) та її наступниця – «Нова Рада» (1917–1919) – унікальні за своєю сутністю і глибокі за змістом. Газети виходили щодня, великим форматом, на чотирьох шпальтах зусиллями кількох свідомо налаштованих і духовно великих українців-патріотів, які не шкодували ні своїх коштів, ні сил задля цієї справи. Зокрема, біля витоків «Ради» (з 31 грудня 1905 – до 18 серпня 1906 – «Громадська думка») стояли Євген Чикаленко, Володимир Леонтович, Григорій Коваленко, Борис Грінченко, Сергій Єфремов, Симон Петлюра, Федір Матушевський, Олександр Лотоцький, Володимир Самійленко, Леонід Жебуньов, Андрій Ніковський, Мефодій Павловський та багато інших; з «Новою Радою», насамперед, пов'язані Андрій Ніковський та Сергій Єфремов.

Справу «Ради» підхопила і продовжила «Нова Рада», що здійснила великий внесок у розвиток національної преси в період Української революції 1917–1919 рр. Її публікації відзначаються гостротою, безкомпромісністю, глибиною. Уже в першому числі привертає увагу програмна стаття Михайла Грушевського «Велика хвиля», рядки якої «Мусимо тримати руку на пульсі народного життя і йти в ритмі його биття. Воно тільки нам закон...» стали своєрідним лейтмотивом у роботі творчого колективу редакції, визначивши стиль його роботи: відтворювати життя суспільства всебічно, у всіх його проявах, підтримуючи тісний контакт з народом.

Газети «Рада» та «Нова Рада» прожили на ринку порівняно коротке життя (відповідно неповних дев'ять та неповних три роки), але здійснили вагомий поступ на шляху боротьби за відродження державності, оскільки стояли на засадах української національної ідеї. Ці видання зробили великий внесок в історію української журналістики – їх можна вважати знаковим явищем у консолідації економічних, політичних, культурних та національних сил української нації.

Ключові слова: національна ідея, національна преса, щоденна українськомовна газета, українська революція, публікації.

Вступ. Історія першої щоденної українськомовної газети бере свій початок фактично з останнього дня 1905 р., коли у світ вийшло перше число газети «Громадська думка» (редакційна стаття «Київ, 31 грудня» розпочиналася словами: «Справділося! Давно сподіваний час настав... Вперше сьогодні ми прилюдно виступаємо зі своїм словом, вперше сьогодні піднімаємо і свій голос в оборону потреб і прав українського народу його рідною мовою. 250 літ мова тая бриніла потроху тільки під убогою сільською стріхою, виливаючи в живому слові усю тугу змученого серця й поболілої душі усі гуки неволі, тяжких злиднів та кривди, що зазнав народ...» (1905. – № 1); її невдовзі було закрито з розпорядження тодішньої влади. Так, видавець Є. Чикаленко згадував, що 18 серпня 1906 р., коли він був у Перешорах, у редакції «Громадської думки» зробили обшук. В результаті вилучили так звану «виборзьку відозву» (розпущеної першої Держдуми), протоколи московського з'їзду «Крестьянского союза». І гострі публікації видання, і ця «крамола» стали приводом для закриття.

Менше, ніж за місяць, у Києві з'явилася нова щоденна українськомовна газета «Рада», перший номер якої вийшов 15 вересня 1906 року; вона стала правонаступницею «Громадської думки» (перший номер побачив світ 31 грудня 1905 року). Щоденник виходив у надзвичайно складних умовах, ситуація ускладнювалася ще й

© Кобинець А., 2017

тим, що він продовжував тон, започаткований «Громадською думкою», а отже стояв на ідеологічних засадах своєї попередниці, яка служила національній ідеї. Перший номер «Ради» спіткала така ж доля, як і «Громадської думки»: його конфіскували через радикальні публікації, незважаючи на те, що видання обрало позицію «українства з огляду різних поступових партій». Дійсно, видання захищало українські інтереси – порушувало питання української автономії, введення української мови в навчальний процес, відкриття українських кафедр у вузах; підтримувало селянство й економічні реформи на користь народу тощо). Фактично в кожному номері були вміщені гострі матеріали, просякнуті національною ідеєю.

Лютнева революція 1917 р. дала поштовх швидкому розвитку пресі на терені підросійської України, в тому числі й українськомовної, що з'являлася у великих містах та провінції, навіть в українських колоніях та на фронті. Якщо до революції було лише шість періодичних друкованих видань українською мовою, то після їх кількість зросла до 106, а станом на 1918 р. – 212 [1, с. 257]. У вирі цих бурхливих подій газета «Нова Рада» стала першим українським друкованим органом нової доби (видання вийшло у світ 25 березня 1917 року). Складні умови українських національно-визвольних змагань 1917–1919 рр., ідеї суверенітету, державності стали провідними серед інших тем, що висвітлювалися на її сторінках.

За об'єкт дослідження обрані публікації щоденних українськомовних газет «Рада» (1096–1914) та «Нова Рада» (1917–1919), які намагалися об'єктивно та всебічно подавати на шпальтах події своєї епохи, пов'язані із складними та трагічними націєтворчими процесами, що відбувалися на початку ХХ ст.

Актуальність теми важлива насамперед тим, що зазначені щоденники, які виходили на терені України століття тому, доносять до нас інформацію про перебіг подій – політичних, економічних, культурних. Публікації, що друкувалися на їхніх шпальтах, наочно демонстрували пряму причетність газет до українського національно-визвольного руху; можна вважати, що саме вони були його осередком. Це підтверджують і численні спогади сучасників, листування між працівниками видань та дописувачами, а також документальні матеріали, долучені до архівних справ. Фактично, газети були унікальними за своєю сутністю, ідеологічним підґрунтям та суспільною вагою виданнями на Наддніпрянській Україні.

До дослідження періодичної преси, що виходила на терені України на початку ХХ ст., долучилися її сучасники, зокрема Д. Дорошенко, І. Франко, С. Єфремов, В. Ігнатієнко, І. Кревецький, М. Возняк, В. Щурат; велике значення мають праці істориків-пресознавців, які досліджували видання Наддніпрянщини в період першої російської революції та в подальші десятиліття, і першими й досить вагомими в загальному контексті становлення та розвитку української журналістики стали праці М. Грушевського, Б. Грінченка, В. Ігнатієнка, Ю. Тернопільського, М. Сріблянського (Шаповала), С. Сірополка та ін. Нині широко відомі дослідження українських учених-журналісткознавців, зокрема А. Животка [1], І. Крупського [2], Н. Сидоренко [3], М. Романюка, В. Шкляра [4], О. Мукомели [5], М. Нечиталюка, О. Богуславського та ін.

Методи дослідження. У статті використані такі загальнонаукові методи: контент-аналіз, порівняння, дедукцію, індукцію, узагальнення, синтез, в тому числі описово-аналітичний та системний методи, що дозволило здійснити аналіз публікацій зазначених видань національно-патріотичного спрямування, їх значення та роль у формуванні національної преси в Україні, провести певні історичні паралелі, порівняння, відзначити вагу друкованого слова та важливу історичну місію цих газет у формуванні світоглядних цінностей у суспільстві.

Результати й обговорення. Оскільки «Рада» визначала себе як видання «політичне, економічне і літературне», то одразу, з перших номерів, став послідовно відображати політичне життя імперії, зокрема, роботу Державних Дум (першої –

четвертої), участь у ній українців, вирішення проблеми «українського питання» – передусім автономії України, національної освіти, економіки тощо.

У тодішньому суспільстві існуючі ліберальні та соціалістичні партії не могли консолідуватися у виборах до Державної Думи. Щоденник, стоячи на засадах національно-культурної автономії України, на своїх сторінках демонстрував позицію: вся надія майбутнього України пов'язана з Думою, а саме депутатами-українцями, які докладуть всіх сил, щоб добитися автономії України. В першій Думі українські парламентарії створили фракцію автономістів. Ідея автономії прозвучала, зокрема, в статті «Українські послы в Думі»: «Вона, автономія, є неминуча умова нашого доброго ладу і щасливого життя, бо тільки той народ свого життя досягає, хто сам своїми правами порядкує» (1906. – № 98). В Думі була сформована українська парламентська громада, яка налічувала понад 40 послів. Український парламентський клуб, який скликався після з'їзду делегатів парторганізацій та деяких щойно обраних депутатів, у квітні 1906 р. налічував близько 45 депутатів. Новина про організацію Українського парламентського клубу облетіла всю Україну.

Втім, Український парламентський клуб не виправдав покладених на нього надій, незважаючи на те, що проф. М. Грушевський прийшов на допомогу, склав текст декларації (політичної платформи), яку готувалися виголосити з трибуни Думи, де мала прозвучати ідея автономії України. Однак, як писав у своїх спогадах Д. Дорошенко, декларація, котру мав проголосити І. Шраг, не прозвучала: в день виступу царським наказом Думу було розпущено (вона проіснувала всього 72 дні).

У виборах до другої Держдуми брали участь дві українські партії: соціал-демократична та радикально-демократична; ці події знайшли своє відображення і на сторінках «Ради». Щоденник наголошував на необхідності консолідації УДРП та соціал-демократичної партії: «Для обох цих партій інтереси демократії на Україні є дорогі і це, на наш погляд, мусить спонукати обидві партії до більш тісних зносин між собою як під час підготовки до них... Треба негайно порозумітись між собою і шскоріше це зробиться, тим краще». Результатом передвиборного марафону до Думи від восьми українських губерній були вибрані 103 делегати. Представники УДРП створили в Думі «Українську Парламентську Громаду» (1906. – № 31).

«Рада» у 1906–1907 роках періодично друкувала повідомлення про думські клопоти. У «Вістях з Думи» (№ 89) йшлося про новонароджене в Петербурзі видання «Вірна справа», де депутати звітували про свої справи. Ідея цих виступів була одна: земля має належати народові, аби мав, де працювати. Та діяльність українців у цій Думі не проявлялася в конкретних здобутках. «Українська Трудова Громада», яка виділилася від української парламентської організації, мала чіткі соціалістичні орієнтири. З політичним переворотом Столипіна 3 червня 1907 р. були введені зміни до виборного закону, щоб не допускати депутатів, які нестимуть соціалістичні та ліберальні ідеї.

Вибори до третьої Державної Думи «Рада» висвітлювала більш широко. Зокрема, вона повідомляла про конференцію УДРП, що мала вирішити питання про вибори: «Конференція ухвалила, що партія бере живу участь у виборчій кампанії... Конференція доручила раді УДРП скласти передвиборчу платформу і віддрукувати її» (1907. – № 179). Але через згадуваний вже виборчий закон виграти вибори мали шанс представники великого капіталу, тому під українським національним прапором до Думи не пройшов жоден свідомий українець.

Щоденник критично ставився до думської діяльності правих. Зокрема, критиці був підданий їхній закон – редакційна стаття «Український законопроект» (1908. – № 43), який підписали праві депутати. Газета гнівно писала про те, що це не може задовольняти Україну: тобто проект «... не витримує ніякої критики», бо в ньому, згадувалися лише початкові школи, а не середні і вищі. А отже, він «...без цього ... дуже мало відповідав дійсним потребам просвіти українського народу». Як згадував

Д. Дорошенко, українські послы хоч і внесли законопроект про українську мову в школі, «однак не добилися, аби його розглянули» [6, с. 65–66].

Третя Державна Дума, якій вдалося «протриматися» на арені політичного життя тодішньої Росії досить довго, час від часу «з'являлася» на шпальтах газети. Вона «засвітилася» у сатирі В. Сивенького (Володимира Самійленка) «Дума-цяця»; у публікаціях В. Піснячевського, зокрема, в рубриці «З Невських берегів», де вміщувалися – майже через номер – інформації про події в парламенті: «Думський кризис» (1910. – № 57); «Хто промовить останнє слово?» (1910. – № 240); «Голос життя» (1910. – № 257); «За флагом» (1910. – № 260). Три останні присвячені питанню мови та освіти в Україні.

У статті «Хто промовить останнє слово?» С. Черкасенко критикував депутатів Думи за намагання «накинути школам виразно політичне завдання», а саме: прищеплювати «клерикальні і вузько-націоналістичні ідеали», що протирічить завданню школи – «будити у всіх дітях почуття любові до Отчизни...» (1910. – № 240). «Шкільна ідея» продовжувалася і в статті «Голос життя»: та школа може бути дійсно народною, – писала «Рада», – яка не ігнорує передусім народну мову, а «на-впаки, кладе її в основу всієї науки», користування нею як першим знаряддям для освіти». Серед депутатів-оборонців народної мови щоденник називав київського посланця Лучицького (1910. – № 257). Але довгоочікувані надії не справдилися. Ідея рідної української мови у школах була відкинута. Пишучи про це, «Рада» з боєм констатувала, що тепер немає ніяких надій на те, що українській мові Дума поверне її права (1910. – № 260).

«Кінець» Думи був близько, і С. Єфремов об'єктивно висловився про це в статті «Час не жде»: думські депутати зібралися на останню сесію. Підсумовуючи її роботу, автор писав, що жодна з реформ, які були обіцяні Маніфестом 17 жовтня (вони, зазначав автор, могли внести в життя народу полегшення), не реалізована: «Один великий нуль вийшов в результаті п'яти років законодавчої праці...» (1912. – № 9). Гірким підсумком роботи Думи була «українська справа» у ній: «...трибуна III Думи не була навіть використана для популяризації українських домагань». «Треба було, – підсумовувала «Рада» в статті «Українці в Думі», – пильно читати стенограми, аби довідатися, що на терені Росії знаходиться величезна країна з 30-мільйонним українським народом, що має свої власні потреби» (1912. – № 133).

У редакційній статті «21 августа» йшлося про розпуск третьої Державної Думи; був зроблений аналіз її роботи і оголошений початок роботи четвертої Думи – 15 листопада (1912. – № 177). А. Ніковський у статті «Шкодлива байдужість» (1912. – № 160) розкритикував млявість громадян у виборах до Думи. «Це легко зрозуміти, – писав автор, – адже робота третьої Думи не дала нічого людям». Дума, за словами А. Ніковського, «...показала свою політичну відсталість».

У четверту Державну Думу (1912 р.) українців пройшло мало. Їхня програма мала такі вимоги: українізація народних шкіл, введення в програми середньої та вищої шкіл українських предметів, діловодство в Україні вести по-українськи (в тому числі і в церкві) [7, с. 33]. М. Гехтер у статті «Нові закони» (1912. – № 204) розповів про те, що перед виборами в четверту Державну Думу уряд виробив нові законопроекти. Це, зокрема, про робітничі реформи та реформи повітової адміністрації. Перша, наголошував автор, досить актуальна, її підказує життя, а друга – має хибу: не дбає «про збільшення контролю за нею, а про збільшення її прав».

«Рада», поряд з виборною тематикою, не обминала інших політичних тем, про що свідчить рубрика «З життя партій». На сторінках щоденника були репрезентовані програми багатьох із них. Зокрема, видання розповіло про такі партії, як Союз 17 жовтня, конституційно-демократичну, українську народну, українську демократично-радикальну, українську соціал-демократичну. Паралельно з висвітленням політичного життя суспільства газетярі писали про «туди і дні» простого народу. Досить

помітною з точки зору гостроти та актуальності можна вважати публікацію «Ради» «Де взяти землі під наділення?» М. Гехтера, де наведена статистика, розверстана в таблиці. З неї видно, що 100-5000 десятинами володіють 13458 поміщиків (землі разом – 27559554 десятин), 5000-10000 – 1444 осіб (тобто загалом їм належать 9876615 десятин), понад 10000 десятин – в руках 924 осіб (27231154). Автор запропонував поділити землю між селянами, і тоді кожен мав би одержати по 4–5 десятин. Навряд чи такі міркування журналіста викликали захоплення з боку влади.

Стоячи на позиціях української державності, редколегія весь час спрямовувала ідеологію щоденника в русло національних інтересів. Про це свідчать численні публікації, зокрема на тему українського національного кольору. «Синьо-жовті барви мали прийти до нашої батьківщини із сходу від Персії і Візантії, – писав щоденник. – Жовта короґва – символ козаччини. Голубу короґву подарував Богдану Хмельницькому Владислав IV... синій та жовтий колір – знак мужності козака, його сили... Для нашої заклятої світом країни жовтий і синій кольори сі були найбільш підхожі... Шевченко одягав у ці кольори своїх героїв... це є згідне цілком з народним смаком, з окремими тонами природи України, з козацькими звичаями й традиціями серед сучасного українського громадянства» (1911. – № 179).

Багато місця в щоденнику приділялося становищу національної преси. Газета критикувала «Законопроект про друк», який після обговорення був прийнятий думською комісією. Звичайно, українська преса неодноразово піддавала критиці законопроект, розуміючи, що він принесе погіршення не лише російській, а й українській пресі. Статтю з приводу того, яке «щастя» суспільству несе цей «драконівський» закон, вмістила газета: «Перед новим законом про пресу». У ній, зокрема, йшлося про загальне зібрання Товариства діячів періодичної преси, у доповідях та резолюції якого він названий антидемократичним, а також зазначено, що цей законопроект дуже негативно вплине на свободу слова [8, с. 112–114].

Чистота рідної мови, відстоювання її інтересів – одна із складових ідеологічних чинників видання. Стаття І. Огієнка «Вчимося рідної мови!» («Дещо про мову українську») була надрукована 1909 р. (№ 197, 198, 200): автор зробив історичний екскурс про заборону в Україні рідної мови аж до 1905 року. Стан мови, наголошував він, свідчить про культуру народу і його здатність до самостійного життя. І. Огієнко писав: «Мова – душа кожної національності. В мові – наша культура... І поки живе мова – живе й народ...». Газета вмістила «Лист до редакції єпископа Никона» про мову (1913. – № 260), який, живучи в Сибіру (Красноярськ), підтримує мову Шевченка. У відповідь «Рада» отримала зливу листів. Умовно редколегія поділила їх на три групи: перша – це ті, хто озвалися схвально, друга – ті, хто щиро дякують, а третя – сварять. Це зрозуміло, оскільки висловлювання церковнослужителя досить серйозні: «Хіба ж це нормальне становище, коли в дитини виривають з зубів його матерню мову?» Єпископ Никон, написавши свій «законопроект» про українську мову, щиро вірив, що його підтримають «українські батюшки». В архіві газети «Рада» (ф.44) є лист від українських вчителів, які просять його надрукувати. В ньому – щире вітання «законопроекту єп. Никона», подяки за розуміння й підтримку: «Нам, учителям, більш чим кому відомо, якої кривди зазнають діти на Україні через заборону рідної мови у школі, та яке трагічне становище учителя».

Широко велася дискусія щодо українських кафедр в університетах, розпочата 1906 р., із продовженням на сторінках «Ради». Так, у № 11 редакція опублікувала дані про листи на підтримку київських студентів. Найбільше було підписів у листах із Київської губернії: 1475 (із Чернігівської – 536, Полтавської – 531, Подільської – 520, Катеринославської – 474). Загалом по Україні було зібрано 4480 підписів, з інших місцевостей Росії – 786, з-за кордону – 405, а всього – 5671. Найактивнішу участь у цьому процесі взяли учні вищих шкіл, гімназій, семінарій. Це давало право, писала «Рада», «вимагати... заснування цілого українського університету».

Помітним явищем у щоденнику стали дискусії щодо проблем національної школи, зокрема статті П. Капельгородського, С. Черкасенка, С. Русової, Х. Алчевської, Б. Грінченка та ін.

Яскраве національне забарвлення отримали публікації шевченківської тематики, оскільки «Рада», за словами тодішньої інтелігенції, виконувала місію «національного університету», була просвітницьким та патріотично-виховним осередком на східноукраїнських землях початку ХХ ст. Такий тон простежувався в публікаціях, де йшлося про Т. Шевченка не лише як про митця, а й людину, особистість, знакову постать української нації. «Рада» широко висвітлювала 50-ліття від дня смерті Т. Шевченка. Але ці святкування відбувалися в досить складних умовах.

Так, С. Єфремов у статті «Ювілей без ювілята» (1911. – № 26) повідомляв про наскоки реакційної преси на ювілей Шевченка; що в Петербурзі був конфіскований «Кобзар»: «Меншиков і КЮ викликали нові репресії на українство». У 1914 р., позначеному 100-літтям із дня народження Кобзаря, суспільство жило в напрузі: Європі загрожувала війна. Деструктивні сили правили своє. Яскраве свідченням того, як вони оцінювали ювілей Кобзаря, – стаття «Без ювілею» С. Єфремова (1914. – № 29). Автор без прикрас писав про те, що київські шовіністи Шевченкове свято зробили «останніми часами центром своєї брудної уваги...» Тому автор припускав: «знов доведеться святкувати його в серцях своїх». Але він висловлював оптимістичну надію: «Що ж до самого Шевченкового свята, то ми певні, що кожен українець зуміє одсвяткувати його в серці своїм так, щоб остання перемога хижого націоналізму обернулася на його ж таки голову». Тому позиція щоденника була такою: пропаганда творчості Шевченка, його значення для літератури й України в цілому має бути послідовною, вмотивованою та аргументованою.

З настанням реакції російський уряд видав низку документів, які фактично відновлювали переслідування національної преси, іншими словами, – вони були для неї згубними. Зокрема, йдеться про циркуляр Головного управління у справах друку, згідно з яким заборонялися статті антиурядового характеру, а також про таємний циркуляр, згідно з яким, дозволялося «затримувати на пошті та передавати місцевим губернаторам періодичні видання, що надходили до волосних управ, передусім україномовні» [9, с. 45].

«Раду» було закрито 21 липня 1914 р., останнє число щоденника датоване 20 липня. Офіційна версія звучала так: газета закрито у зв'язку з початком воєнного стану. Однак фактичним приводом до цього стала публікація О. Білоусенка (О. Лотоцького) «Наше становище» (1914. – № 161, 18 лип.) із циклу «Кінець сезону» (№ 150, 151, 154, 155, 157). Вищезазначена подача не відзначається особливим радикалізмом, хоча присутні такі рядки: «...Наше громадянство не склало зброї перед новим лихоліттям... Громадянство наше розуміє, що ні звідки йому допомоги сподіватися не можна, – навпаки, треба навчувати самих перешкод, і тому покладатися на самого себе, на свої власні сили, розраховувати на боротьбу з неприхильними обставинами, не зражається, не впадає в безнадію, коли та боротьба тяжка і зменшує здобутки національної роботи. Воно твердо йде до своєї цілі в непохитній вірі в коначну перемогу, – оре свій переліг, убогу ниву, – добрі жнива колись то будуть!»

У пояснювальній записці командуючому Київського військового округу редакція «Ради» просила відновити вихід газети, призупинений 21 липня. Зазначено, що цикл статей, присвячених закінченню сесії IV Держдуми, не мав нічого спільного з воєнними подіями: «Мы всегда стояли на совершенно лояльной позиции по отношению к целостности и безопасности Российского государства и поэтому по поводу закрытия газеты «Рада» считаем необходимым предоставить следующие объяснения: статья «Конец сезона» ... никакого отношения к переживаемым нынче событиям не имеет... В редакционной статье «Шансы войны и мира» мы называем вежливость австрийской дипломатической ноты обманной, ... в номере от 19 июля ... претензии Австрии

названі смешними. В номері от 20 июля в передовой статье указано, что Австрия боится Сербии; в статье по поводу объявления Германией войны редакция указывает на высокое нравственное преимущество России в грядущей войне и призывает украинский народ на защиту России. ... Эту статью ... перепечатала местная газета «Киевлянин» [10, арк. 1–2].

Однак командування не пішло редакції назустріч. Швидше за все, привід для закриття щоденника був формальним. А. Ніковський, який на той час опікувався «Радою», писав Є. Чикаленку, що «...добився до воєнної цензури, і там сказали, щоб депутація не ходила... по розмові з цензором можна думати, що геть шансу на одкриття... але стаття... вже виросла в легенду в штабі і там мене запевнили, що «Рада» кликала український народ до повстання». 3 січня 1915 р. Є. Чикаленко як видавець «Ради» надіслав А. Ніковському довіреність на право «проведення расчетов по ликвидации дел газеты» [11, арк. 2].

Лютнева революція послужила поштовхом до активізації різних громадських організацій та українських соціалістичних партій. З'являється нова друкована періодика. 25 березня 1917 р. вийшов у світ перший номер українськомовної щоденної газети «Нова Рада» (редактор А. Ніковський). Видавцем стало «Товариство підмоги літературі, науці і мистецтву», до якого до революції входили члени Революційної Української Партії. Газета себе позиціонувала як «політична, економічна й літературна», виходила «щодня, крім понеділка і днів після великих свят» на чотирьох шпальтах великого формату.

Як зазначав дослідник української преси А. Животко, фактично відбулося відновлення колишньої «Ради», яка припинила свій вихід влітку 1914 р. Фінансовий бік справи вирішив ще задовго до її виходу В. Симиренко, який заповів на різні «українські цілі» 300 тисяч рублів (помер у 1915 р.) [1, с. 257]. Редакція придбала в Києві досить потужну на той час друкарню, і газета почала набирати обертів, намагаючись конкурувати із «Киевлянином» і «Киевской мыслью».

Біля газети згуртувалися А. Ніковський, М. Грушевський, С. Єфремов, Є. Чикаленко (допомагав виданню коштами), І. Шраг. Часопис сповідував українську державну ідею, оскільки до колективу редакції входили члени Української партії соціалістів-федералістів (її лідери були і в Центральній Раді). Тематика публікацій була досить широкою, та головною вважалася ідея створення української незалежної автономної республіки у складі федеративної російської держави: «Цю ідею підтримала партія федералістів. І протягом року в їхньому друкованому органі вона висвітлювалася в динаміці – від беззаперечного сприйняття, розвитку і до відмови та утвердження необхідності створення самостійної держави, залежно від перебігу революційних подій. Обґрунтування закономірності федеральних зв'язків знаходимо в глибоких публіцистичних матеріалах М. Грушевського, С. Єфремова, А. Ніковського та ін. Досить чітко відносно цього є позиція газети щодо національних меншин в Україні та за її етнічними межами» [12, с. 39].

Шпальти газети прикрашали матеріали про становище як українців, так і інших добросусідських народів України. Питання української автономії, самостійності, діяльність різних партій, зокрема й більшовицьких та стосунків між ними і суспільством, Тимчасового уряду також висвітлювали її працівники та дописувачі. Цінністю щоденника дослідники преси та історики вважають публікацію різних документів, як-от: протоколів засідань Центральної Ради, Малої Ради, народних зібрань, зокрема всеукраїнських робітничих, селянських і військових з'їздів, Універсалів Центральної Ради, партійних програм тощо. Оскільки частину цих документів знищено чи вивезено за межі України, газета нині залишається єдиним достовірним джерелом про перебіг подій тієї доби.

На чільному місці в «Новій Раді» – публікації про устрій української держави, трансформацію органів влади, економічний розвиток, в тому числі й стосовно аграр-

ного та земельного питань, національної освіти, культури, мистецтва, духовного розвитку. У кожному номері були вміщені матеріали про події у світі та Україні – в Києві та інших містах.

У «Новій Раді» друкувалися відомі вже автори (і колишні працівники) «Ради», зокрема: М. Грушевський, Л. Старицька-Серняхівська, С. Єфремов, А. Ніковський, Х. Алчевська, М. Загірня, В. Леонтович, О. Лотоцький, Є. Чикаленко, Ф. Матушевський, І. Огієнко, С. Черкасенко, С. Русова, Л. Пахаревський, В. Прокопович, О. Саліковський, С. Шелухин, М. Левицький, П. Тичина, Ю. Липа та ін.

У першому номері редакційна колегія вирішила пояснити читачам мету видання і висловити свої сподівання щодо її майбутнього. «Випускаючи перше число, редакція писала: «Пристаємо до видання щоденної газети в дуже й дуже тяжких та невідрадних умовах технічних. Ясно, що тепер не можна задовольнити українське громадянство ні цим розміром, ні цією технікою видання, отже, випускаємо газету в надії, що зовсім незабаром пощастить організувати ширше й з технічного боку краще періодичне видання», – зазначав А. Животко [3, с. 258].

Перша шпальта «Нової Ради» газети, як і «Ради», містила передові статті, звіти та повідомлення про важливі події, їх огляди, а також деякі оголошення, різні рішення, зокрема офіційного характеру. Очевидно, читачам були цікаві подібні матеріали, оскільки вони містили інформацію про те, що відбувається в керівних органах, у круговерті бурхливого політичного життя. Так, у матеріалі «Опис Сьомої сесії ЦР, засідання 29 жовтня» (1917. – № 177) газета писала: «Прийшов час творити Українську Демократичну Республіку та скликати суверенну Українську Установчу Раду, бо безлад в централістичній Росії привів уже народи на саме дно провали».

Друкував щоденник і Третій Універсал Центральної Ради де є такі рядки: «Ми, Українська ЦР, своєю волею, во ім'я творення ладу в нашій країні, во ім'я рятування всієї Росії, оповіщаємо: Віднині Україна стає Українською Народною Республікою. Не відділяючись від республіки Російської і зберігаючи єдність її, ми твердо станемо на нашій землі, щоб силами нашими допомогти всій Росії, щоб вся республіка Російська стала федерацією рівних і вільних народів...» (1917. – №180). Усвідомлення того, що Україна стала народною республікою зі своїми територіальними пріоритетами підкреслюють наступні думки, викладені на газетній шпальті: «До території УНР належать землі, заселені у більшості українцями: Київщина, Поділля, Волинь, Чернігівщина, Полтавщина, Харківщина, Катеринославщина, Херсонщина, Таврія (без Криму)...» (1917. – №180). Газета цим Універсалом повідомляє й про те, що скасується смертна кара, а всі політичні в'язні і притягнуті до відповідальності за свою діяльність, отримують амністію. Універсал також призначив дату виборів до Українських Установчих зборів – 9 січня 1918 р.

У статті «В справі проголошення Української Республіки» (автор С. Шелухин) ідеться: «Росія була тюрмою народів, а централізм її був найголовнішим тюремщиком. Революція, що творить свободи, проголосила для всіх народів Росії право на самовизначення. Це право суверенне – інакше не було б самовизначення, бо не самі народи визначали б свої права, а хтось інший» (1917. – № 200). Ці думки перегукуються із промовою В. Винниченка, проголошеною ним у Малій Раді: «Поводження росіян і зокрема російського правительства тільки зовсім не сприяє тісному єднанню. Тільки правительство обіцяє багато, але нічого не дає» (1917. – № 160).

Підтвердженням недолугого більшовицького «господарювання», яке нічого, окрім шкоди, не зробило, є передова стаття «Київ, 15 грудня»: «...Большевицьке хазайнування в столицях вже себе до краю виявило. Тут, серед української землі, воно не менше має рації на існування. Воно впало б незабаром само собою, од власного безсилля та ізольованости, але треба, шануючи лад і спокій, допомогти йому впасти яко мога швидче» (1917. – № 209). Про сутність більшовиків, витоки більшовизму «Нова Рада» розповіла у статті «Хто такі большевики?» (1917. – № 176); тому ціл-

ком логічно, що в цьому ж номері А. Ніковський у статті «Три роки тому» доводить неможливість співпраці з ними.

Видання досить розлого повідомляло про перебіг подій у столиці. Хроніка повідомлень виливалась у такі рубрики: «У Києві» («Універсал ЦР», «Похорон жертв громадянської війни», «Військо у Києві»); широка палітра повідомлень з-за меж України вміщувалась у публікаціях «Вісти з Петрограду», «Вісти з Москви», «Чутки з Дону», «За кордоном». Газетярі прагнули до аналітики, практикуючи огляди преси в рубриці «З газет та журналів». Один із оглядів подавав узагальнення: «При таких обставинах ледве чи скоро наступить довгожданий спокій та лад на нашій землі. Лише думка про те, що не перший раз Україні приходиться переживати часи тяжкого лихоліття, дає можливість не згаснути надії на кращі часи. Отже будемо твердо і спокійно стояти перед невідомим будучим» (1917. – № 179). Крім вищезазначених, у газеті існували рубрики: «Лист до редакції», «Мистецтво», «Театр і музика», «Хроніка», «По Україні», «З документів недавнього часу», «Дописи», «Повідомлення», «Оповідки», «Телеграми», «За кордоном».

Пишучи на теми економіки, щоденник підкреслював те, що економічний розвиток суспільства не менш важливий, ніж політичний. Так, у рубриці «Економічні нариси» вміщена публікація «Білий та зелений вугілля», де йдеться про використання вугілля з огляду на майбутнє безробіття: «Напередодні безробіття, яке іде слідом за демобілізацією, все це треба взяти до уваги» (1917. – № 176). У статті «Сіль і глина» автор розмірковує, як вийти зі стану економічної кризи (1917. – № 199).

Газета виступала проти насильства, погромів, безладу, що заповнили суспільство, переконуючи читачів у тому, що анархія «...може мати тільки один кінець – це повну чи часткову реставрацію старого ладу, бо новий не дав людям того, чого од його сподівались. Не дав навіть найперших гарантій, що забезпечують недоторканість особи людської. Треба припинити погроми й насильства і перемогти анархічний рух усіма засобами» (1917. – № 198).

Продовжуючи тему свободи слова, «Нова Рада» писала: «Перша повинність краєвої влади – посадити насильників на їхнє місце й рішуче припинити всякі охочі виступи проти вільного слова та вільної особи... Маємо вже ганебну спробу воскресити стару цензуру, маємо не менш ганебні виступи з самочинними трусами й арештами, маємо й інші прояви насильств, якими темна темнота хоче ознаймувати свою перевагу. Ті подробиці замахів на волю слова якогось большевистського «комітета по делам печати» роблять гнітюче враження» (1917. – № 176).

Привертає увагу і публікація «Серед невідомости». Війна, писав С. Єфремов, виврвала з наших рук найдужчу зброю – «...певність, що можна щось зробити». «Мало не з великими руками й безбройні, але твердо станьмо протє перед небезпеками, що на нас насовуються всіма сторонами. Приймїмо удари на себе. Колись, як напірав з усіх боків ворог, козаки кидалися в останній бій з словом: або дома не бути, або слави добути» – і часто самою силою нездержного натиску виходили переможцями. Може й для України настала пора, коли треба з тим самим словом кинуться в бій – Або дома не бути, або славу добути...» (1918. – № 1).

З наближенням більшовиків до Києва була здійснена спроба повстання проти Центральної Ради. Цьому присвячений черговий номер «Нової Ради», яка вийшла вже після подій 24 січня на двох шпальтах. У передовиці «Київ. 24 січня. Чорний тиждень» йшлося: «Божевільна хвиля більшовицької анархії захопила була й серце України і погрожувала потопити його в брудних та каламутних своїх водах... Все було пущено в хід: інтриги, брехні, наклеп, безвормна агітація. Зрада... Дивіться і ті, хто потай спочував большевицьким замірам в ненависти до України, і хто хитався в непевности, і хто по Пилатовому вмивав руки, додержуючи нейтралїтет, і хто вчинками протесту проти проливу крови підтримував успіх проливу крови большевиками» (1918. – № 13). У підбірці повідомлень, вміщеній на першій шпальті під за-

головком «Події в Києві 16 – 23 січня» «Нова Рада» детально розповіла про трагічні події, що відбулися. Після цього щоденник знов припинив свій вихід аж до 17 лютого, коли прийшла звістка про наступ на Київ німців. Друкуючи в щоденнику свою статтю «Слово до живих», С. Єфремов писав: «Люди вмирають, ідеї вічні. Поодинокі люди можуть загинути, але наша національна ідея, що підіймає великий народ із занепаду й кує з нього свідому націю – ця ідея невмируща» (1918. – № 14).

У наступному номері публіцист надрукував свій відомий «Лист без конверта». Жанр цієї публікації можна визначити як памфлет, формою подачі якого автор вибрав листа, адресованого «командуючому українським військом», «народному серетареві» Ю. Коцюбинському. С. Єфремов висловлював занепокоєння і біль від того, що син відомого батька, письменника М. Коцюбинського, «кладе в домовину молоду українську волю» (1918. – № 15). Чергова стаття «На вістрі штиків» С. Єфремова без прикрас говорить про істинну суть більшовицької «місії»: «Єсть бо дві категорії власи. Одна служить людности, друга приневолює людність собі служити. Одна піклується про потреби громадянства, друга примушує усякий розвиток життя» (1918. – № 16). Тож можна лише припустити, як видання заважало новій владі. «Нова Рада» на своїх сторінках виступала проти більшовицького розгулу, який торкнувся всього суспільного життя. Про це детально С. Єфремов розповів у низці публікацій, зокрема «Фельдфебель у Вольтерах» (1918. – № 18). «Наше завдання непорушне: говорити правду так, як вона нам уявляється, виступати проти того, що ми вважаємо шкочливим проти держави й народу», – так писала газета у передовій статті «Київ, 16 червня» (1918. – № 101).

Відступаючи в кінці лютого, як свідчать джерела, більшовики розпустили чутки про те, що начебто складені списки тих осіб, яких мають взяти в заручники (серед них були А. Ніковський та С. Єфремов). Однак план не вдавсь. Група озброєних людей увірвалася в дім А. Ніковського, але нічого, що б стосувалося газети, не знайшли. Тоді вони вирушили до приміщення редакції на вулицю Інститутську. Після сутички «червоноармійці сказали, що за наказом Ю. Коцюбинського вони мають заарештувати редакцію, побити машини і знищити шрифти. Наївні не знали, що все це було не в редакції, а в друкарні. Так спроба помститися редакції не вдалася. Вже після визволення Києва «Нова Рада» з тріумфом писала: «Пану Юрію Коцюбинському не пощастило з відповіддю на «Лист без конверта» до нього» [4, с. 9].

Перший випуск нового 1919 р. відкрила передовиця «Київ, 1 січня 1919 року», яка підтвердила демократичні засади, які відстоювала «Нова Рада». Передусім ішлося про мир і консолідацію суспільства: «Нам потрібна демократична держава, а тоді все інше; а коли держава, то її можна збудувати і дати змогу консолідуватись тільки тверда державна влада... Перше всього – внутрішній мир, організація сил, міжнародне становище і контроль, тільки контроль над усім господарським апаратом нашої країни!» (1919. – № 1). Але, на жаль, шлях розвитку країни, як стверджувала газета у статті «Київ, 29 січня 1919 року (Старим шляхом)», залишається під знаком запитання: «Ми йдемо старим шляхом, який вже виразно виявив був свою нездатність – шляхом перемішування усіх властей і функцій, прав і обов'язків, себто безладдя. Правительством звала себе Центральна Рада (і Мала Рада), правительством було міністерство. А тим часом скрутного часу держава лишилась фактично без усякого правительства. Це шлях небезпечний. Мусимо нарешті... подбати вже про якийсь сталий і твердий апарат державний» (1919. – № 20).

Тяжкі випробування, які випали на долю України, давали поштовх до написання матеріалів, які б закликали до стійкості, мужності, підтримки патріотично налаштованих членів суспільства. Про це й свідчить стаття «Київ, 4 лютого 1919 року. (На своїх місцях)»: «Знов тяжкі іспити надходять на Україну. Знову ворог під брамою... Але це не зараз цікавить нас. Ми мусимо зятямити, що хоча б на які тяжкі пригоди ще нас спіткали, не може бути відчаю... Боротьба на те боротьба, щоб учитись не

тільки добрі, але й лихі пригоди мужньо переносити. «Люде умірають – ідеї вічні. І хоча б скільки жертв людських коштувати нам нові пригоди, але ідея воскресення українського народу вічна – і вона справедлива...» (1919. – № 25).

Своїм успіхом газета насамперед має засвідчувати свідомим працівникам, зокрема блискучому журналісту, літературознавцю С. Єфремову, який своїми друкованими працями зробив значний внесок у зростання ролі цього видання, був його 14 «лицем». Лише в цьому щоденнику він опублікував майже тисячу публікацій, переважну більшість яких можна вважати зразками публіцистики української журналістики.

Так, на першій сторінці у рубриці «З-над Невських берегів» С. Єфремов писав: «Зло стоїть українська справа» – почули ми ще не вокзалі од петроградських українців. І це ви чуєте всюду і перевіряєтесь на фактах. І найсумніше може, що спершу, на початку революції, коли її зробили полки на три четверті українські, то відношення було інше. Тоді з пошаною, із захватом новрили про українців, а тепер... Тепер рада робітницької і селянських депутатів настановляє од себе комісаром «спільчанина» Кириєнка, – того самого Кириєнка, що завзято виступає скрізь проти українства, – і тільки після численних протестів бере назад оце недоладне призначення. Тепер д. Мілюков, діставши з одставкою досить вільного часу, ходить по всіх мітингах та на всі заставки викриває українську інтригу, агітуючи проти автономії України й федеративного ладу в Росії» (1917. – № 47).

С. Єфремов був переконаний, що з більшовизмом українцям не по дорозі: «... Хоча б на хвилину, хоча б з непорозуміння – це розпад українства» (1917. – № 177). «На наших очах не тільки руйнується гарматними пострілами витвір геніального Растреллі, але й нищаться цілі скарби культури, але на посміховисько віддається найдорожчий скарб людини – його вільне слово... Фатальні події прискорили процес і наблизили результат, який мав зміцнитися тільки шляхом поступового розвитку... Те, що сталося наслідком кривавого непорозуміння, треба тепер освітити сяйвом політичного розуму, бо в цьому єдина надія уникнути тих непорозумінь на далі і прибитись твердо до якогось твердого берега». Критикуючи нове явище, що називається більшовизм, публіцист наголошував на тому, що довіряти йому не можна: «організаційний розпад, організаційна імпотенція авантюристської громадки большевизму нині не може викликати аніяких сумнівів»; «В Петербурзі зараз не «дикарі вищої культури», а голі дикарі. Принцип самої фізичної сили вжито без жадних церемоній. Це – повний розвал, це вже похід на культуру. Далі бій ітиме вже за самі основи культури – бути їй чи не бути... І тепер, коли большевизм досить заявив уже свою творчу й організаційну безсилість, коли він сам почав на наших очах загивати і розпадатись – тепер я більш ніж певен, що дні його зраховано, що недалекий той час, коли він мусить загинути і зникнути. Але що за ним прийде – ще неясно» (1917. – № 179).

Не менш важливою постаттю був А. Ніковський, редактор щоденника (псевдоніми А. Василько, А. Яринович); він звертався до тем духовності, культури, становлення і розвитку української мови. Його перу належать такі відомі публікації, як стаття «Культура в мішку», фейлетон «Ослине копито» тощо. Проблемами національної освіти опікувалися В. Дурдуківський і С. Русова. Про утвердження державності української мови писали П. Стебницький («Державна мова»), С. Шелухин (цикл статей «Державна мова на Україні», «Державна українська мова»). Так, останній був переконаний, що введення двох державних мов може призвести не тільки до знищення української мови, а й державності: «... Російська державна мова – це символ русифікації, переслідування, нищення й припинення української мови й насадження московської орієнтації»; «українська державна мова – це символ української державності, символ визволення України з російської неволі, ознака української народності та її свободи, вираз обличчя українського суспільства» [4, с. 49].

Мали місце й матеріали на міжнародні теми: огляди, статті про роль України у світовому розвитку, стосунках із Росією. Привертвають увагу публікації О. Шульгіна (цикл статей «Самостійна українська держава й федералізм», «Союзники Росії та України»), М. Кушніра («Внутрішня політика і міжнародний стан української держави», «Інтернаціональний націоналізм», «Світова війна», «Міжнародні договори й «реальна політика»).

«Нова Рада» припинила своє існування 9 лютого 1919 р., після того, як Київ захопили більшовики. Повні комплекти газети збереглися в Державній науковій архівній бібліотеці; віднедавна більша частина її примірників поповнила електронну колекцію газетних фондів Національної бібліотеки України імені В. Вернадського.

Висновки та перспективи. Підґрунтя, в основу якого покладена національна ідея колективом газети «Рада», дало можливість іншому виданню – «Новій Раді» – продовжити цей шлях і впливати на громадську думку в суспільстві у період Української революції 1917–1919 рр. Завдяки патріотично настроєним українцям видання жили на терені Наддніпрянської України і робили свою важливу справу, пишучи гірку, але правдиву історію сучасності.

Саме за лаштунками газети «Рада» з уст Є. Чикаленка, якого можна вважати взірцем благодійності, чие переконання любити Україну до «всієї глибини своєї кишені» має нині стати наріжним каменем, ідеологією сучасних патріотично настроєних українців, народилося влучне і сповнене болю висловлювання «мученик української преси», що розкриває зміст і самовідданість тодішньої журналістської праці – жертвовної, виснажливої, тяжкої і, на превеликий жаль, не оціненої належним чином.

А зі шпальт «Нової Ради» 9 листопада 1918 р. прозвучало: «Настав останній час. На Україну як та галіч насуваються зо всіх боків вороги. Ми мусимо негайно взяти зброю, і з зброєю в руках або померти, або здобути волю нашому народу...». Тому відтворення перебігу революційних подій того часу є найбільш цінним у цьому щоденнику, так само, як і публікації низки документів історичної ваги. Чільне місце в щоденнику займала інформація. «Адже достеменно відомо, ... що інформація, незважаючи на відсутність у ній зримої оболонки, є чи не найважливішим політико-ідеологічним стратегічним товаром. Специфіка інформації полягає в тому, що вона здатна тримати під контролем людину...», – стверджує В. Лизанчук [13, с. 104].

Важливо зазначити, що газети «Рада» і «Нова Рада» стали своєрідним літописом подій в Україні на початку ХХ ст. – і в період між двох революцій, і в буремні революційні дні, оскільки надруковані матеріали здебільшого мають точне датування, вказують конкретне місце подій, імена, пов'язані з ними; вони просякнуті ідеєю патріотизму й державотворення. «Український народ має право на те, щоб не зазіхали на його душу – поверніть же нам наші газету, наші журнали, наше рідне слово. У дні воєнних бур і струсів, у дні розладу господарського життя країни, не слід зупиняти духовних і культурних функцій народного організму... Ми віддали й віддаємо державі усе, що вимагають обставини і потреби бурі, яка знялася й не стихає: своїх синів, братів, своє життя, терпимо нестатки й жертви» [14, с. 12]. І заради цього час од часу слід поринати в минуле, щоб пізнавати і пам'ятати наші національні та духовні витоки.

1. *Животко А.* Історія української преси / А. Животко : навч. посіб. для студ. фак. журналістики вищ. навч. закладів освіти. – К. : Наша культура і наука, 1999. – 368 с.
2. *Крупський І. В.* Національно-патріотична журналістика України (Друга половина ХІХ – перша чверть ХХ ст.) / І. В. Крупський. – Львів : Світ, 1995. – 184 с.
3. *Сидоренко Н. М.* Українська преса як фактор формування національної свідомості (ХІХ – поч. ХХ ст.) / Н. М. Сидоренко // *Журналістика : Преса, телебачення, радіо : міжвід. наук. зб.* – 1992. – Вип. 24. – С. 3–12.
4. *Українська журналістика: вчора, сьогодні, завтра* / за заг. ред. проф. В. І. Шкляра. – К., 1998. – 180 с.

5. *Історія української преси: хрестоматія / упоряд., автор іст.-біогр. нарисів та приміт. О. Г. Мукомела. – К. : Наша культура і наука, 2001. – 352 с.*
6. *Дорошенко Д. Євген Чикаленко: його життя і громадська діяльність / Д. Дорошенко. – Прага, 1934. – 100 с.*
7. *Дорошенко Д. Мої спомини про давнє-минуле : 1901–1914 роки / Д. Дорошенко. – Вінніпег : Вид. спілка Тризуб, 1949. – 168 с.*
8. *Кобинець А. В. Газета «Громадська думка» / «Рада» (1905–1914 рр.): утвердження національної ідеї на тлі доби / А. В. Кобинець. – Запоріжжя: КПУ, 2010. – 204 с.*
9. *Лотоцький О. Сторінки минулого / Олександр Лотоцький. – Варшава : Укр. наук. ін-т, 1933. – Ч. 2. – 482 с.*
10. *Грінченко Марія Миколаївна – [(Чикаленку) Євгену Харломовичу]. Лист 18 вер. 1910 р. з Києва / М. М. Грінченко, Є. Х. Чикаленко // ІР НБУВ. – Ф. 44, од. зб. 1, № 334. – Арк. 1–2.*
11. *Ніковський Андрій Васильович - Чикаленку Євгену Харломовичу. Листи : 6 вер. 1908 р. - 22 жовт. 1917 р. з Одеси, Києва до Києва, с. Перешори Херсонської губ., Кисловодська / А. В. Ніковський, Є. К. Чикаленко // ІР НБУВ. – Ф. 44. - Од. зб. 118. - № 490-606. – Арк. 1–159.*
12. *Українська журналістика: вчора, сьогодні, завтра / за заг. ред. проф. В. І. Шкляра. – К., 1996. – 180 с.*
13. *Лизанчук В. В. Радіожурналістика : засади функціонування / В. В. Лизанчук. – Львів : ПАІС, 2000. - 366 с.*
14. *Петлюра С. Рік мовчання / С. Петлюра // Українська жизнь. – 1915. – № 7. – С. 12.*

UDC 070 (09) : 329.733

From the Ukrainian idea – to the Ukrainian revolution

Kobynets' Alla, PhD in Philology.

Institute of Journalism, Taras Shevchenko National University of Kyiv, 36/1, Melnykova Str., Kyiv, 04119, Ukraine, e-mail: ravlik5@ukr.net

Any reader hardly thinks about the work many generations of newsmen do to print a newspaper. During the previous journalism can be considered a civil feat us to present independence and freedom of speech as well as periodical publications that are actually laid the foundation of the national press. First of all, this newspaper «Rada» (1906 – 1914) and its successor – «Nova Rada» (1917 – 1919) – unique in nature and deep in meaning; ideological and patriotic-minded and original in spirit; rich, multifaceted, bold and wise, consistent, philosophical. These periodicals were based on Ukrainian statehood and independence. Newspapers came out every day in a large format, on four pages thanks to consciously and spiritually minded Ukrainian patriots who spared their money and their energy for this hard and sometimes dangerous things. In particular, at the source «Rada» (from 31 December 1905 - before August 18, 1906 - «Hromadska Dumka») were Eugene Chykalenko, Vladimir Leontovich, Gregory Kovalenko, Boris Grinchenko. Sergey Efremov, Simon Petliura, Theodore Matushevskiy, Alexander Lototsky, Vladimir Samiylenko, Leonid Zhebunov, Andrew Nikov's'kyi, Methodius Pavlovsky and others; «Nova Rada», primarily related to significant figures in the history of the national press - Andrei Nikovsky and Sergei Yefremov. «Rada» was picked up and continued the «Nova Rada», which made a great contribution to the development of the national press during the Ukrainian revolution of 1917-1919 years. Its articles marked severity, uncompromising depth. Thus, in the first issue Hrushevsky attracts the readers with programmatic article «The Great Wave» whose lines «We have to keep abreast of national life and keep the rhythm of his beating. It is only us the law ... « were a leitmotif in the work of the team of editors, defining their style of work: to reproduce society comprehensively in all its forms, maintaining close contact with people.

Newspapers «Rada» and the «Nova Rada» were on the market not so long (respectively nine and three years), and they have made significant progress in the fight for the revival of the state, as they were based on Ukrainian national idea. These publications have made a great contribution to the history of Ukrainian journalism - can be considered a landmark event in the consolidation of economic, political, cultural and national forces of the Ukrainian nation.

Key words: national idea, the national press, Ukrainian-language daily newspaper, Ukrainian revolution of publication.

От украинской идеи – к украинской революции

Кобинец Алла

Вряд ли кто из читателей периодики задумывается над тем, сколько труда требует печатное газетное слово и сколько поколений газетчиков положили на его алтарь свои талант, энергию творчества и силу духа. Журналисты прошлых веков, чью деятельность можно считать граждан-

ским подвигом, приближали к нам нынешнюю независимость и свободу слова, а также – те периодические печатные издания, которые фактически заложили фундамент национальной прессы. Прежде всего, это газеты «Рада» (1905-1914 гг.) И ее преемница – «Нова Рада» (1917–1919 гг.) – уникальные по своей сути и глубокие по содержанию; идейно-патриотические по направлению и самобытные по духу; насыщенные, многогранные, смелые и мудрые, последовательные, философские. Газеты выходили ежедневно, большим форматом, на четырех страницах благодаря горстке сознательно настроенных и духовно великих украинских патриотов, которые не жалели ни своих средств, ни сил для этого нелегкого и порой опасного дела. В частности, у истоков «Рады» (с 31 декабря 1905– до 18 августа 1906 – «Громадська думка») стояли Евгений Чикаленко, Владимир Леонтович, Григорий Коваленко, Борис Гринченко, Сергей Ефремов, Симон Петлюра, Федор Матушевский, Александр Лотоцкий, Владимир Самойленко, Леонид Жебунев, Андрей Никовский, Мефодий Павловский и многие другие; с «Новой Радой», прежде всего, связаны знаковые фигуры в истории национальной прессы – Андрея Никовского и Сергея Ефремова.

Дело «Рады» приняла и продолжила «Нова Рада», которая осуществила большой вклад в развитие национальной прессы в период Украинской революции 1917–1919 годов, чьи публикации отмечены остротой, бескомпромиссностью, глубиной. Газеты «Рада» и «Нова Рада» прожили на рынке сравнительно короткую жизнь (соответственно неполных девять и неполных три года), но они осуществили весомый прогресс на пути борьбы за возрождение государственности, поскольку стояли на принципах украинской национальной идеи. Эти издания внесли большой вклад в историю украинской журналистики – их можно считать знаковым явлением в консолидации экономических, политических, культурных и национальных сил украинской нации.

Ключевые слова: национальная идея, национальная пресса, ежедневная украиноязычная газета, украинская революция, публикации.

1. Zhyvotko, A. (1999), History of Ukrainian Press: teach. posib. for students. factor. zhurnalistyky III. teach. Education institutions, Nasha cultura i nauka, Kyiv, 368 p.
2. Krups'kyu, I. V. (1995), *National-patriotic Journalism of Ukraine* [Second half of the XIX –the first quarter of the XX centuries], Svit, Lviv, 184 p.
3. Sydorenko, N. M. (1992), “Ukrainian Media as a Factor of National Consciousness (XIX – beg. of the XX centuries)”, *Zhurnalistyka: presa, telebachennia, radiomovlennia* [Journalism: press, television, radio], vol. 24, pp. 3–12.
4. *Ukrainian journalism: yesterday, today and tomorrow* (1998), ed. by V. I. Shkliar, Kyiv, 180 p.
5. *History of the Ukrainian press* (2001), Anthology, comp. by O. G. Mukomela, Nasha cultura i nauka, Kyiv, 352 p.
6. Doroshenko, D. (1934), *Yevhen Chykalenko: His Life social activity*, Prague, 100 p.
7. Doroshenko, D. (1949), *My memories of the long past: 1901–1914 years*, Trident, Vinnipeh, 168 p.
8. Kobynets', A. V. (2010), *Newspaper «Gromadska Dumka» / «Rada» (1905–1914): Strengthening of the national idea against the background of day*, KPU, Zaporizhzhia, 204 p.
9. Lototskyi, A. (1933), *Pages of the Past: Part. 2*, Warsaw, 482 p.
10. Hrinchenko, Mariia Mykolaivna – (Chykalenko) Yevhen Kharlamovych), Letter, IR of Vernadskyi National Library, F. 44, № 334, pp.1–2.
11. Nikovskiyi Andrii Vasylovych – Chykalenko Yevhen Kharlamovych, (1908), Letters, IR of Vernadskyi National Library, F. 44, № 490–606, 1–159 p.
12. *Ukrainian journalism: yesterday, today and tomorrow* (1996), ed. by V. I. Shkliar, Kyiv, 180 p.
13. Lyzanchuk, V. (2000), *Radiozhurnalistyka: zasady funktsionuvannya* [Radiozhurnalistyka: principles of functioning], PAIS, Lviv, 366 p.
14. Petliura, S. (1915), *A year of silence, Ukray`nskaya zhy`zn`*, vol. 7, p. 12.

Стаття надійшла до редакції 02.06.2017